

Katecheta głosem odsyłającym do Słowa

Renata Chrzanowska¹

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

rchrzanowska@interia.pl <https://orcid.org/0000-0002-0901-1043>

Od trzydziestu lat religia obecna jest znów w polskiej szkole. Obok kapłanów i sióstr zakonnych zaangażowanych w dzieło katechizacji pojawili się również katecheci świeccy. Nadrzędnym celem, jaki winni oni realizować, głosząc treści ewangeliczne w przestrzeni szkolnej, jest przybliżanie katechizowanych do komunii z Chrystusem. Katecheta ma stać się niejako głosem odsyłającym do Słowa (por. J 1, 1) jako najwyższego Autorytetu. Dzięki obecności religii w szkole uczniowie mogą otrzymywać pomoc we wzrastaniu w świecie wartości oraz szeroko rozumianym rozwoju osobowym, m.in. na płaszczyźnie duchowej, moralnej, intelektualnej. Dzięki wielorakim działaniom podejmowanym przez katechetów lekcje religii powinny stać się w tym czasie katechezą szkolną, w której nie brakuje elementów ewangelizacyjnych, ukierunkowanych nie tylko na dzieci i młodzież, ale także na ich rodziców.

Dlatego warto się zastanowić nad tym, w jaki sposób można to osiągnąć? Czy katecheta w dzisiejszym świecie może być wzorcem pomagającym budować relację z najwyższym autorytetem, jakim jest Chrystus? Jakie elementy służą budowaniu autorytetu, a jakie mogą go destruować? Warto również odwołać się do konkretnych przykładów, umożliwiających katechizowanym dostrzeżenie wzorców godnych naśladowania – autorytetów, których świadectwo życia zachęci ich do odkrywania wartości pły-

¹ Renata Chrzanowska – doktor teologii, adiunkt w Katedrze Katechetyki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, katecheta w Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie, opiekun grupy teatralnej Rezystors oraz Wolontariatu w tym zespole szkół.

nących z treści ewangelicznych, a tym samym ułatwi budowanie relacji z Chrystusem. Problemy te podejmiemy w niniejszym artykule.

1. Jakiego autorytetu potrzebuje młodzież?

W jednej z krakowskich szkół ponadpodstawowych postawiono pytanie młodym ludziom: Co oznacza termin „autorytet”?². Uczniowie w większości (90 proc.) uznali, iż autorytet to osoba godna naśladowania, z której powinno brać się przykład, inspirująca do podejmowania różnorodnych działań. Młodzi ludzie zauważyli, że z autorytetu można czerpać siłę i nadzieję³.

Pojęcie „autorytet” wywodzące się od łacińskiego wyrazu *auctoritas* oznacza powagę, władzę, dostojność, prawa ojca wobec dzieci, moc prawa⁴. Współcześnie określenie to symbolizuje czyjąś powagę, znaczenie w ważnej sferze życia, które wywiera wpływ na sposób postępowania oraz myślenia innych⁵.

Porównując wypowiedzi młodzieży i definicje encyklopedyczne, można zauważyć, iż pojęcie „autorytetu” sprowadza się przede wszystkim do wzorca o charakterze osobowym, rozumianym jako relacja między nim a innymi osobami, na które może wywierać on wpływ, kształtując ich oceny, decyzje, zachowania i przekonania⁶.

Prof. Mieczysław Majewski wyodrębnił kilka typów autorytetów:

- autorytet misji i rządu,
- autorytet hierarchiczny i egalitarny,
- autorytet instytucjonalny i personalny,
- autorytet represyjny (ujarzmiający) i wyzwalający⁷.

W grupie pierwszej, autorytet rządu odwołuje się do koncepcji, zgodnie z którą ludźmi należy kierować. Nie wszyscy nadają się do sprawowania władzy, jest ich ograniczona ilość, natomiast wartości rządzą-

2 Ankieta przeprowadzona online w Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie, na platformie <https://www.interankiety.pl> w dniach 21.04-24.04.2020, <https://www.interankiety.pl/dashboard> (30.04.2020) na grupie 35 osób w wieku 16-18 lat.

3 Ankieta przeprowadzona online w Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie, dz. cyt.

4 Por. *Słownik łacińsko-polski*, t. 1, red. M. Plezia, Warszawa 1959, s. 309.

5 Por. *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, t. 1, red. S. Dubisz, Warszawa 2006, s. 158.

6 Por. S. Kuczkowski, *Strategie wychowawcze*, Kraków 1985, s. 3.

7 Por. M. Majewski, *Przemiany autorytetu*, w: *Formacja katechetów*, red. M. Majewski, Kraków 1990, s. 174.

cych związane z pełnioną funkcją są dziedziczne. Przeciwnieństwo stanowi autorytet misji, w którym – jak podkreśla Janusz Misiewicz – „odrzucający jest monopol przewodniczenia, a wszystkim tworzącym grupę daje się te same szanse. Kimś znaczącym staje się ten, kto posiada wartości uznane przez grupę. Jest to autorytet przypisany przez innych osobie, która jest zdolna ukierunkować wolę wszystkich na dobro wspólne”⁸.

Grupa druga ukazująca autorytet hierarchiczny i egalitarny nawiązuje do relacji społecznych. Autorytet hierarchiczny odwołuje się do różnorodności pozycji społecznych, najczęściej ułożonych w sposób piramidalny. W relacjach społecznych wykorzystuje się model nadrzędności i podległości, w którym podmiot dominujący może wywierać duży wpływ na jednostki pozostające niżej w hierarchii. Autorytet egalitarny natomiast opiera się na przekonaniu, że w danej społeczności wszystkie jednostki są sobie równe pod względem godności osoby ludzkiej, społecznym, ekonomicznym, politycznym. Są natomiast zróżnicowane pod względem osobowości, konstrukcji psychofizycznej. Z tej różnorodności mogą wyłaniać się jednostki stanowiące wzór dla innych⁹.

W trzeciej grupie wyodrębniono autorytety: instytucjonalny i personalny. Odgrywają one szczególną rolę na poziomie społeczności lokalnych. Autorytet personalny stanowi fundament wzorów zachowań, postaw, sposób myślenia oraz działania. Odwołuje się on do konkretnych jednostek w społeczeństwie, posiadających cechy niezbędne do rozwoju całej grupy społecznej. Wśród autorytetów personalnych można wyróżnić m.in. autorytety religijne, naukowe, zawodowe czy polityczne. Ich funkcjonowanie opiera się głównie na budowaniu relacji interpersonalnych, w których ważną rolę odgrywa wzajemna pomoc oraz dbanie o potrzebujących¹⁰. Autorytet instytucjonalny odwołuje się natomiast do pozycji w społeczeństwie instytucji i organizacji. Jego głównym atrybutem najczęściej jest prawo, które stanowi. Do autorytetów instytucjonalnych można zaliczyć władze państwowe i samorządowe, organizacje społeczne i kulturalne, a w mniejszych środowiskach np. szkołę i parafię.

W ostatniej grupie pojawiają się dwa typy autorytetów: represyjny (ujarzmiający) i wyzwalaający. Autorytet represyjny (ujarzmiający) polega na oddziaływaniu poprzez metody i środki mające na celu podporządko-

8 Por. J. Misiewicz, *Tożsamość katechety a skuteczność przepowiadania wiary*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 5 (1997) nr 2, s. 118.

9 Por. J. Misiewicz, *Tożsamość katechety a skuteczność przepowiadania wiary*, dz. cyt., s. 118.

10 Por. J. Misiewicz, *Tożsamość katechety a skuteczność przepowiadania wiary*, dz. cyt., s. 119.

wanie sobie innych. Wykorzystuje bardzo często zakazy, nakazy, nieustanną perswazję. Pojawia się najczęściej samowolnie, bez zgody i uznania społeczeństwa¹¹. Autorytet wyzwalający stanowi przeciwieństwo dla autorytetu ujarzmiającego. Prowadzi on do autentycznego rozwoju, dojrzałości, wyzwolenia. W rzeczywisty sposób oddziałuje na jednostki. Jan Zimny zauważył, że „ma on inspirujący i konstruktywny wpływ na postępowanie osób, u których cieszy się uznaniem”¹².

Młodzież według Mieczysława Majewskiego potrzebuje autorytetu egalitarnego, personalnego i wyzwalającego, który eliminuje przewodniczenie, a wyzwala wartości osobowe integrujące go z grupą i uzdalniające do podejmowania samowychowania¹³. Te trzy typy autorytetu powinny być zbudowane na konkretnych elementach, wśród których warto wymienić: autentyczność, bycie konsekwentnym w działaniu, stawianie wymagań najpierw sobie, potem innym, empatię, poczucie humoru. Prof. Władysław Koska dodatkowo zwraca uwagę na życzliwość pedagogiczną, takt pedagogiczny, znajomość wychowanków, chęć wpływania na młodych ludzi, kontaktowość, twórcze nastawienie¹⁴.

2. Czy katecheta w dzisiejszym świecie może być wzorcem pomagającym budować relację z Chrystusem?

Pierwszymi autorytetami w życiu człowieka najczęściej stają się jego rodzice lub krewni. 57 proc. ankietowanych uczniów w szkole ponadpodstawowej jako najważniejszy wzór do naśladowania w swoim życiu wskazuje rodziców¹⁵. Zauważają również, że wzorami do naśladowania mogą być krewni (30 proc.), nauczyciele i katecheci (14 proc.) oraz znajomi (11 proc.)¹⁶. Widać zatem bardzo wyraźnie, iż w okresie dorastania trzy środowiska: rodzinne, szkolne i rówieśnicze mają decydujący wpływ na rozwój młodego człowieka i kształtowanie wzorców osobowościowych.

11 Por. J. Misiewicz, *Tożsamość katechety a skuteczność przepowiadania wiary*, dz. cyt., s. 119.

12 J. Zimny, *Rola autorytetu w procesie wychowania młodego pokolenia*, „Pedagogika Katolicka” 2011 nr 8 (1), s. 24.

13 Por. M. Majewski, *Pedagogiczno-dydaktyczne wartości katechezy integralnej*, Kraków 1995, s. 120–121.

14 Por. W. Koska, *Katechetyka*, Poznań 1987, s. 61–67.

15 Por. Ankieta przeprowadzona online w Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie, dz. cyt.

16 Por. Ankieta przeprowadzona online w Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie, dz. cyt.

Co ciekawe, młodzież zapytana o to, czy lekcje religii mają wpływ na ich życie, w zdecydowanej większości odpowiada twierdząco (76 proc.)¹⁷. Widząc rolę religii w swoim życiu, nie pozostają obojętni wobec katechetów, stawiając im bardzo konkretne wymagania. Uważają, że katecheci powinni angażować się nie tylko w lekcje religii, ale także w działania dodatkowe, pozalekcyjne, np. wolontariat, konkursy przedmiotowe, kółka zainteresowań (93 proc.)¹⁸. Wśród cech niezbędnych do tego, by katecheta mógł być ich autorytetem, wymieniają: poczucie humoru, sprawiedliwość, wrażliwość, charyzmatyczność, dużą wiedzę, empatię, stanowczość, zaradność. Podkreślają, iż katecheta powinien postępować zgodnie z tym, czego naucza, oraz być godnym zaufania i mieć dobry kontakt z uczniami, starając się zrozumieć ich tok myślenia¹⁹.

Oczekiwania młodzieży nie są odosobnione. Podobne uwagi w stosunku do katechetów wysuwają doświadczeni pedagodzy i dydaktycy. Prof. Stanisław Łabendowicz zauważa, iż katecheta jako autorytet winien się realizować jako nauczyciel, wychowawca i świadek Chrystusa²⁰. Analogiczne stanowisko prezentuje biskup Marek Mendyk, który podkreśla, że powyższe trzy funkcje katechety wynikają bezpośrednio z funkcji katechezy: nauczania, wychowania i wtajemniczenia. Są one wyszczególnione w podstawowych dokumentach katechetycznych, m.in. w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* oraz *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce*²¹.

Prof. Jan Szpet, rozwijając tę myśl, podkreśla, że „katecheta jest bezpośrednim mediatorem, który ułatwia komunikację między osobami i misterium Boga oraz między osobami we wspólnocie”²². Dlatego winien się on

17 Por. Ankieta przeprowadzona online w Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie, dz. cyt.

18 Por. Ankieta przeprowadzona online w Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie, dz. cyt.

19 Por. Ankieta przeprowadzona online w Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie, dz. cyt.

20 Por. S. Łabendowicz, *Formowanie postawy katechety*, „Roczniki Teologiczne” 6 (1998), s. 204.

21 Por. M. Mendyk, *Katecheta – nauczyciel, wychowawca, świadek. Jego misja w warunkach nowej ewangelizacji*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 6 (2007) nr 1 (10), s. 107. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1997, nr 51, 63, i Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Warszawa 2001, nr 54–57, poszerzając funkcje katechezy o funkcję ewangelizacyjną.

22 J. Szpet, *Wiara jako pierwszorzędną cel katechezy*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 1 (2014), s. 114.

angażować w budowanie relacji osobowej z katechizowanymi, świadcząc swoim życiem, wizją kulturową, pozycją społeczną o Chrystusie²³.

2.1. Katecheta nauczyciel

Katecheta jako nauczyciel uczestniczy w posłannictwie Chrystusa. Staje się niejako Jego głosem w środowisku szkolnym i parafialnym. Nauczając, nie reprezentuje siebie, ale Kościół, który wystawiając mu skierowanie podpisane przez biskupa danej diecezji do konkretnej placówki oświatowej, upoważnia go do głoszenia orędzia zbawczego. Poprzez zawarcie umowy o pracę w szkole czy przedszkolu staje się urzędnikiem państwowym²⁴, a co się z tym wiąże – winien wywiązywać się z obowiązków wobec pracodawcy. Może również korzystać ze wszelkich uprawnień związanych z wykonywaniem zawodu nauczyciela.

Katecheta jako nauczyciel ma obowiązek, jak czytamy w *Karcie Nauczyciela*, „rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę”²⁵. Winien również „wspierać każdego ucznia w jego rozwoju; dążyć do pełni własnego rozwoju osobowego; kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka; dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów”²⁶. Obowiązują go zatem te same zasady, co nauczycieli innych przedmiotów. Rozwijając myśli zawarte w *Karcie Nauczyciela*, warto podkreślić, że katecheta nie tylko powinien wywiązywać się ze swoich podstawowych obowiązków, ale również starać się wykonywać je rzetelnie, by nie był powodem zgorznięcia zarówno dla uczniów, jak i pracowników szkoły. Dlatego warto, by zwrócił uwagę m.in. na punktualność, regularność oceniania uczniów, prowadzenie dokumentacji szkolnej, udział w radach pedagogicznych i szkoleniach metodycznych.

23 Por. J. Szpet, *Wiara jako pierwszorzędny cel katechezy*, dz. cyt., s. 114.

24 *Karta Nauczyciela* oraz § 5 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (tekst jednolity: Dz.U. 2020 poz. 983).

25 *Karta Nauczyciela*, art. 6, dz. cyt.

26 *Karta Nauczyciela*, art. 6, dz. cyt.

Patrząc od strony obowiązków związanych z przekazywaniem wiedzy, warto odwołać się nie tylko do dokumentów państwowych, ale również do nauczania Jana Pawła II, który w *Adhortacji apostołskiej Catechesi tradendae* podkreśla, iż przekaz wiedzy winien odbywać się w sposób systematyczny (nie ma tu miejsca na improwizację), z wykorzystaniem różnorodnych metod i środków dydaktycznych dostosowanych do rozwoju i poziomu uczniów²⁷.

Katecheta, chcąc być autorytetem jako nauczyciel, musi zdaniem prof. Józefa Stali „nieustannie poszerzać własne kompetencje, dążyć do pogłębiania swej wiedzy i umiejętności w zakresie nauczanego przedmiotu”²⁸. Winien także umieć właściwie rozplanować zajęcia w ciągu roku, zastosować odpowiednią strukturę lekcji, zwrócić uwagę na aktywizację, umiejętne korzystanie z metod nauczania, środków dydaktycznych oraz wszechstronny rozwój katechizowanego ucieleśniający ideały prawdy, dobra i piękna²⁹.

Młodzi ludzie pytani o to, jakim nauczycielem powinien być katecheta, odpowiadają, że powinien mieć dużą wiedzę, być zorganizowanym i sprawiedliwym, wymagać kultury od uczniów. Zwracają również uwagę na to, że powinien stosować różnorodne metody pracy, np. gry dydaktyczne, co ułatwi mu prowadzenie ciekawych zajęć³⁰.

2.2. Katecheta wychowawca

Katecheta na mocy obowiązującego w Polsce prawa oświatowego nie powinien w szkole przyjmować na siebie funkcji wychowawcy klasy³¹. Zdarzają się jednak sytuacje, gdy na mocy decyzji dyrektora takie obowiązki zostają mu powierzone. Wówczas zgodnie z rozporządzeniem MEN³² ma do wypełnienia siedem, podstawowych zadań:

27 Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska Catechesi tradendae*, nr 21, 31, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/adhortacje/catechesi.html (20.04.2018).

28 J. Stala, *Umiejętność działania nauczyciela religii i katechety. Kierunki formacji kształtowania umiejętności pedagogiczno-katechetycznych*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 10 (2011), s. 162.

29 Por. J. Stala, *Umiejętność działania nauczyciela religii i katechety*, dz. cyt., s. 163.

30 Por. Ankieta przeprowadzona online w Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie, dz. cyt.

31 Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, § 7 ust. 1 (tekst jednolity: Dz.U. 2020 poz. 983).

32 Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół, załączniki

- obowiązek prowadzenia zajęć wychowawczych z uczniami (załącznik nr 1 do rozporządzenia MEN z 7 lutego 2012 r.),
- zadania i obowiązki związane z ocenianiem zachowania uczniów w ramach oceniania wewnątrzszkolnego (art. 44b, art. 44f, 44g, 44h ustawy o systemie oświaty oraz § 13 rozporządzenia MEN z 10 czerwca 2015 r.),
- zadania i obowiązki związane z udzielaniem uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej (§ 19 rozporządzenia MEN z 30 kwietnia 2013 r.),
- zadania związane z udzielaniem pomocą uczniom, którym z przyczyn rozwojowych, rodzinnych lub losowych potrzebna jest pomoc i wsparcie, w tym również pomoc materialna (art. 90c ustawy o systemie oświaty oraz § 2 ust. 1 pkt 8 załącznika nr 2 do rozporządzenia MEN z 21 maja 2001 r.),
- obowiązki związane ze współdziałaniem z rodzicami w zakresie nauczania, wychowania i profilaktyki, zgodnie z postanowieniami statutu w sprawie organizacji i form tego współdziałania (§ 2 ust. 1 pkt 10 załącznika nr 2 do rozporządzenia MEN z 21 maja 2001 r.),
- zadania i obowiązki dotyczące wykonywania czynności administracyjnych, w tym prowadzenie dokumentacji przebiegu nauczania (§ 10 i 15 rozporządzenia MEN z 29 sierpnia 2014 r.),
- realizowanie innych zadań ustalonych w statucie szkoły (załącznik nr 2 do rozporządzenia MEN z 21 maja 2001 r.).

Wypełnianie powyższych zadań przez katechetę wychowawcę należy dostosować do wieku, potrzeb uczniów oraz warunków środowiskowych. Jako wychowawca podlega on kontroli oraz ocenie dyrektora placówki w ramach sprawowanego przez niego nadzoru pedagogicznego³³.

Nie każdy katecheta jednak jest wychowawcą klasy. Czy w związku z tym może być zwolniony z oddziaływań wychowawczych na katechizowanych? W Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis* czytamy: „Tym więc swoim dzieciom obowiązany jest Kościół jako Matka dawać takie wychowanie, dzięki któremu całe ich życie byłoby przepojone duchem Chrystusowym”³⁴. Dlatego katecheta posłany do szkoły przez Kościół ma nie tylko prawo, ale i obowiązek bycia wychowaw-

nr 1 i 2 (Dz.U. 2001 nr 61 poz. 624 ze zm.).

33 Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego, § 24 (Dz.U. 2015 poz. 1270).

34 Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Gravissimum educationis*, nr 3, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Tekst polski, Poznań 1968, s. 317.

cą względem wszystkich katechizowanych. Powinien on pomóc dzieciom i młodzieży w harmonijnym rozwoju wrodzonych właściwości fizycznych, moralnych i intelektualnych oraz zachęcić ich do zdobywania coraz doskonalszego zmysłu odpowiedzialności, osiągnięcia prawdziwej wolności³⁵.

Jan Paweł II w Adhortacji apostołskiej *Catechesi tradendae* zwraca uwagę, iż „katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego”³⁶.

Katecheta zatem posłany do szkoły nie może w żaden sposób czuć się zwolniony z zadań wychowawczych. Winien on szukać płaszczyzny porozumienia z młodym człowiekiem, by móc do niego dotrzeć z treściami ewangelicznymi. Działania wychowawcze podejmowane przez katechetę powinny sprowadzać się nie tylko do lekcji religii, ale wykorzystywać także zajęcia dodatkowe, np. kółka zainteresowań, konkursy przedmiotowe. Zaangażowanie katechety może bowiem stać się płaszczyzną do budowania relacji osobowych z katechizowanymi, a to one niejednokrotnie stają się fundamentem służącym rozwojowi i wzrastaniu młodego człowieka w świecie wartości ewangelicznych. Katecheta wychowawca to przede wszystkim przyjaciel, który stawia mądre wymagania, wspiera swoich wychowanków, towarzyszy im w procesie dorastania. Potrafi być konsekwentny w działaniu, ale jednocześnie dostrzega nawet drobne postępy uczniów, umiejętnie korygując to, co niewłaściwe. Katecheta wychowawca to również człowiek, który kocha mądrą miłością swoich wychowanków, podprowadza ich do relacji z Chrystusem, staje się w różnych trudnych życiowych sytuacjach podporą dla katechizowanych. Potrafi dzielić z nimi i smutki, i radości. Młodzi ludzie często w swoim katechecie chcą widzieć ojca i matkę, którzy nie zawsze w dzisiejszym świecie stanowią dla nich oparcie. Podkreślają, iż katecheta powinien być pomocny, życzliwy, empatyczny, wyrozumiały, ogólnie dobry³⁷.

Katechetę jako wychowawcę powinna wyróżniać dojrzałość emocjonalna względem wychowanków, tolerancja, wyrozumiałość, serdeczność, optymizm, serdeczność oraz pogoda ducha. Musi mieć świadomość, że

35 Por. Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, nr 1, dz. cyt., s. 314–315.

36 Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Catechesi tradendae*, nr 18, dz. cyt.

37 Por. Ankieta przeprowadzona online w Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie, dz. cyt.

od jego działań, postawy, wiary niejednokrotnie zależy, czy uczeń poradzi sobie z odkrywaniem miłości Chrystusa w swoim życiu³⁸.

2.3. Katecheta świadek

„Człowiek naszych czasów chętniej słucha świadków, aniżeli nauczycieli; a jeśli słucha nauczycieli to dlatego, że są świadkami”³⁹ – te słowa papieża Pawła VI winny stać się mottem przewodnim każdego katechety. Nie wystarczy być dobrym nauczycielem i wychowawcą, jeśli młodzi ludzie nie będą widzieli w katechezie świadka Chrystusa. Na ten fakt zwraca uwagę również Synod Biskupów podczas XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego, który stwierdza: „Katecheci są świadkami bezpośrednimi, niezastąpionymi ewangelizatorami, którzy stanowią podstawową siłę wspólnot chrześcijańskich”⁴⁰. Co to oznacza w praktyce? Katecheta winien żyć tym, co głosi. Ukazując katechizowanym Chrystusa, sam powinien mieć z Nim bardzo bliską relację opartą przede wszystkim na:

- miłości prowadzącej do pogłębionego życia duchowego i sakramentalnego,
- wierze opartej na zaufaniu i oddaniu się Bogu,
- nadziei umożliwiającej mu pokonywanie trudności napotykanych w codziennym życiu.

Tylko będąc w prawdziwej, osobistej relacji z Chrystusem, uwidaczniającej się w postawie miłości do Boga, drugiego człowieka i samego siebie, katecheta może pomóc odkrywać młodym ludziom wartości płynące z treści ewangelicznych. Dziś, jak podkreśla prof. Tadeusz Panuś, katecheci nie są pytani tylko o to, co jest nauką Kościoła. Coraz częściej katechizowani stawiają im pytania, co sądzą o nauce Kościoła i czy naprawdę żyją, tym co głoszą⁴¹. Katecheta posłany do szkoły przez Kościół ma obowiązek nie tylko być wiernym Jego nauczaniu, ale także swoim życiem potwierdzać treść orędzia zbawczego. W praktyce oznacza to niepodważanie nauki Kościoła: bycie „świadkiem miłości (a nie «wolnych związków»), świadkiem mądrości (a nie subiektywnych przekonań), świadkiem

38 Por. S. Łabendowicz, *Formowanie postawy katechety*, dz. cyt., s. 218.

39 Paweł VI, *Przemówienie do członków „Concilium de Laicis”* (2. X. 1974), „Acta Apostolicae Sedis” 66 (1974), s. 568.

40 Synod Biskupów, XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne, *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej. Instrumentum laboris*, Watykan 2012, nr 108.

41 Por. T. Panuś, *Katecheza jako szansa formowania współczesnej młodzieży*, „Polonia Sacra” 20 (2016) nr 4 (45), s. 33.

nadziei (a nie «pozytywnego» myślenia, które nie przekłada się na pozytywne postępowanie)⁴².

Katecheta winien zatem żyć w taki sposób, by inni patrząc na niego, dostrzegali Chrystusa. Nie oznacza to, że ma być idealny, ale że ma dążyć do świętości wraz z tymi, do których został posłany.

3. Kto może być autorytetem dla młodego człowieka?

W roku 1980 podczas podróży apostolskiej Jana Pawła II do Francji, w Paryżu, na stadionie Parc des Princes odbyło się spotkanie młodzieży z papieżem. Wówczas doszło do niecodziennej sytuacji. Młody człowiek deklarujący się jako ateista zaczął zadawać Ojcu Świętemu wiele trudnych pytań. Wskutek zamieszania, śpiewów, owacji nie dostał na nie odpowiedzi od razu. Po powrocie do Rzymu papież przypomniał go sobie i poprosił o jego odnalezienie przez kardynała François Marty'ego, by móc wejść z tym młodym człowiekiem w dialog.

Sytuacja ta pokazuje, iż młodzi ludzie byli ważni dla Ojca Świętego, który nie pozostawał obojętny na ich problemy i doświadczenia. Stawiając przed nimi konkretne zadania i wymagania, jednocześnie nie potępiając i nie krytykując ich, stawał się dla młodzieży ojcem, w którym szukali oparcia. Był autorytetem nie dlatego, że stał na czele Kościoła, ale dlatego, że kochał młodych ludzi, okazywał im szacunek, swoim życiem świadczył o miłości Chrystusa. Młodzież, widząc postawę papieża otwartą na ich problemy, częste poczucie zagubienia w świecie, odwzajemniali miłość, czerpiąc odwagę i siłę do wzrastania w świecie wartości ewangelicznych. Jan Paweł II stawał się głosem nie tylko odsyłającym, ale i przyprowadzającym ludzi do Słowa.

Innym niezaprzecalnym autorytetem dla młodzieży była Matka Teresa z Kalkuty. Drobnej postury, niewielkiego wzrostu, na pozór niczym się niewyróżniająca siostra zakonna, która nie ewangelizowała na siłę, ale codziennym swoim życiem wśród najuboższych, obecnością przy potrzebującym człowieku dawała świadectwo miłości Boga i bliźniego. Sama często powtarzając, iż „dzieła miłości mają wielki wkład na rzecz pokoju”⁴³, potrafiła swoim postępowaniem przepelnionym życzliwością zjednywać sobie serca ludzi często zamknięte na wartości płynące z Ewangelii Chrystusowej, wnosząc się ponad podziały społeczne, religijne czy polityczne.

42 M. Mendyk, *Katecheta – nauczyciel, wychowawca, świadek*, dz. cyt., s. 116.

43 A. Just, *Wychowanie do pokoju w pedagogii Matki Teresy z Kalkuty*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 6 (1997), s. 243.

Obok wielkich postaci, jakimi niewątpliwie są św. Jan Paweł II i św. Matka Teresa z Kalkuty, warto również wspomnieć na pozór zwyczajną, młodą kobietę Chiare Corbello Petrillo, żonę i matkę. Zmarła w wieku 28 lat na nowotwór, który wykryto u niej w piątym miesiącu ciąży, rezygnując z terapii, by móc urodzić zdrowe dziecko. Nie byłoby w tym nic niezwykle go, gdyż współczesny świat zna wiele takich historii. Jednak postać Chiary, jej świadomość przynależności do Chrystusa, głębokie życie modlitewne oraz postawa zaufania i zawierzenia siebie i swojej rodziny Bogu sprawiły, że stała się dla wielu ludzi wzorem do naśladowania⁴⁴. Uczyła bowiem ludzi, czym jest świętość śmierci, swoim życiem świadczyła o miłości Chrystusa ukrzyżowanego, co – jak sama mówiła – dawało jej siłę do pokonywania własnego bólu i cierpienia, pozwalając na bycie szczęśliwą⁴⁵.

Młodzi ludzie żyjący we współczesnym świecie szukają prawdziwych autorytetów. Niewątpliwie można do nich zaliczyć św. Jana Pawła II, św. Matkę Teresę z Kalkuty czy Chiare Corebello Petrillo, której proces beatyfikacyjny został otwarty w 2018 roku. Co łączy te postaci? Przede wszystkim bezgraniczna miłość do Boga, zawierzenie Mu siebie, wiara zdolna do wyrzeczeń i poświęcenia samego siebie. Właśnie takich autorytetów w dzisiejszym świecie potrzeba młodemu człowiekowi, by mógł uczyć się prawdziwie kochać Chrystusa i drugiego człowieka. Potrzeba autorytetów, które własnym przykładem pokazują, jak żyć.

Zadaniem katechety winno być nie tylko ukazywanie właściwych autorytetów młodzieży, ale również wcielanie we własne życie cech, które sprawią, że będzie on umiał być dobrym nauczycielem, wychowawcą i świadkiem, że stanie się głosem odsyłającym do Słowa.

Wnioski

Chcąc uczyć religii w szkole, wystarczy zdobyć odpowiednie kwalifikacje zawodowe oraz otrzymać skierowanie do nauczania religii od biskupa danej diecezji, przyjść do konkretnej placówki oświatowej, podpisać umowę o pracę i zacząć wykonywać swoje obowiązki. Czy jednak to wystarczy do bycia katechetą? Do pracy w roli nauczyciela religii, nawet bardzo dobrego, który przygotowuje się do swoich zajęć, rzetelnie przekazując wiedzę, wywiązując się ze wszystkich obowiązków, to minimum wystar-

44 Por. C. Paccini, S. Troisi, *Przyszlśmy na świat, by nigdy już nie umrzeć*, Warszawa 2016, s. 19.

45 Por. C. Paccini, S. Troisi, *Przyszlśmy na świat, by nigdy już nie umrzeć*, dz. cyt., s. 188.

czy. Do bycia katechetą to zdecydowanie za mało. Należy podkreślić, że nie każdy nauczyciel religii jest katechetą. Wiedza przekazywana w sposób metodyczny, z wykorzystaniem różnorodnych metod i środków dydaktycznych, ale nie podparta prawdziwym świadectwem życia prowadzącego zajęcia sprawia, że w szkole mamy bardzo często lekcje religii, a nie katechezę. Podczas lekcji religii realizowane są przede wszystkim dwa cele: wychowawczy i dydaktyczny. By móc mówić o katechezie, niezbędny jest trzeci cel: wtajemniczenie, które ma doprowadzić młodych ludzi poprzez zdobywaną wiedzę i wychowanie w wierze do pełnej komunii z Chrystusem. Te trzy cele może realizować katecheta, będący nauczycielem, wychowawcą i świadkiem.

Katecheta, który ma świadomość, że eliminując z własnego życia elementy destruuujące autorytet, m.in. niespójność głoszonego słowa z własnymi przekonaniami, rozbieżność między prezentowaną postawą a rzeczywistością, będzie nie tylko sam wzrastał w wierze, ale także będzie mógł pomagać wzrastać tym, do których posyła go Kościół, stając się głosem odsyłającym do Chrystusa.

Abstrakt

Katecheta głosem odsyłającym do Słowa

W artykule ukazano obraz katechety jako autorytetu dla dzieci i młodzieży. Omówione zostały rodzaje autorytetów: autorytet misji i rządzenia, autorytet hierarchiczny i egalitarny, autorytet instytucjonalny i personalny, autorytet represyjny i wyzwalający. Zwrócono uwagę na to, iż katecheta jako autorytet winien się realizować jako nauczyciel, wychowawca i świadek Chrystusa, co bezpośrednio wynika z trzech funkcji katechezy: nauczania, wychowania i wtajemniczenia. Wskazano cechy niezbędne do tego, by katecheta mógł stać się autorytetem dla katechizowanych: autentyczność, bycie konsekwentnym w działaniu, stawianie wymagań najpierw sobie, potem innym, empatia, poczucie humoru. Ukazano także przykłady autorytetów dla młodego człowieka: św. Jana Pawła II, św. Matki Teresy z Kalkuty, Chiary Corbella Petrillo. Odwołano się przy tym do wypowiedzi młodzieży jednej z krakowskich szkół ponadpodstawowych na temat roli katechezy w ich życiu oraz cech, jakimi winien być obdarzony katecheta, chcący stać się autorytetem.

Słowa kluczowe: autorytet, katecheza, katecheta

Abstract

Catechist as a voice that sends listeners to the Word

The article presents the image of a catechist as an authority for children and youth. The author discusses different kinds of authority: the authority of mission and ruling hier-

archical and egalitarian authority, institutional and personal authority, repressive and liberating authority. It is emphasized that a catechist, as an authority, should take the role of a teacher, pedagogue and witness of Christ, which directly results from three functions of catechesis, such as teaching, upbringing and initiation. The author indicates features necessary for a catechist to become an authority for his/her students: authenticity, being consistent in action, establishing requirements first for oneself and then for other people, empathy, and a sense of humour. Some examples of authorities for young people are given: St John Paul II, St Mother Theresa of Calcutta, Chiara Corbella Petrillo. The author refers to utterances of youth from one of Cracow junior high schools. These young people speak about the role of catechesis in their lives and the features of a catechist who wants to be an authority for his/her students.

Keywords: authority, catechesis, catechist

Bibliografia

- Paweł VI, *Przemówienie do członków „Concilium de Laicis”* (2. X. 1974), „Acta Apostolicae Sedis” 66 (1974), s. 567–570.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae*, Rzym 1979, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/adhortacje/catechesi.html (20.04.2018).
- Jan Paweł II, *Jubileusz Katechetów i Nauczycieli Religii. Głoszenie Chrystusa waszym powołaniem, 10 XII 2000*, „L'Osservatore Romano” wyd. polskie, 2001 nr 2, s. 45–46.
- Jan Paweł II, *Przemówienie do katechetów, nauczycieli i wychowawców, Włocławek, 6 czerwca 1991*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowieni_a/27wloclawek_06061991.html (20.06.2021).
- Jan Paweł II, *Pomagajmy młodym budować fundament pod ich przyszłe życie*. Homilia podczas Mszy św., Łowicz, 14 czerwca 1999, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/podroze/pl-19990614_jp_homilia.html (20.06.2021).
- Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Gravissimum educationis*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Tekst polski, Poznań 1968, s. 313–324.
- Synod Biskupów, XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne, *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej. Instrumentum laboris*, Watykan 2012.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1997.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Warszawa 2001.
- Adamczak J., *Współczesny katecheta – oczekiwania, wymagania, osobowość*, „Katecheza, Rodzina, Parafia i Szkoła: tożsamość polskiej katechezy” 10 (2012), s. 7–15.
- Adamczyk D., *Konieczność formacji katechety jako ucznia Chrystusa*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 7 (2008), s. 133–158.
- Adamczyk D., *Postawa służby na wzór Chrystusa – istotą samowychowania nauczyciela*, w: *Pedagogiczna inspiracja w nauczaniu Jana Pawła II*, red. M. Nowak, C. Kalita, Biała Podlaska 2005, s. 372–375.
- Bagrowicz J., *Katecheta – chrześcijański wychowawca*, w: *Postawy katechetów*, red. M. Majewski, Kraków 1996, s. 59–67.
- Bąk J., *Postulaty dydaktyczno-moralno-religijne stawiane współczesnym katechetom*, „Katecheta” 2003 nr 9, s. 78–81.

- Bednarz E., *Nauczyciel katecheta wobec współczesnych wyzwań dydaktycznych i wychowawczych*, „Rocznik Teologiczny” 55 (2013) z. 1–2, s. 273–287.
- Bętkowska B., *Istotne cechy osobowości katechety*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 7 (2002) nr 3, s. 9–11.
- Jędrzejewski W., *Katecheta w ringu. Kilka uwag na temat katechezy w szkole*, „W drodze” 1995 nr 9, s. 36.
- Jędrzejewski W., „*Marchewka bez kija*” czyli o katechizowaniu młodzieży, „Ateneum Kapłańskie” 128 (1997) z. 2, s. 189–199.
- Just A., *Wychowanie do pokoju w pedagogii Matki Teresy z Kalkuty*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 6 (1997), s. 243–262.
- Koska W., *Katechetyka*, Poznań 1987.
- Kuczkowski S., *Strategie wychowawcze*, Kraków 1985.
- Łabendowicz S., *Formowanie postawy katechety*, „Roczniki Teologiczne” 6 (1998), s. 191–222.
- Łobocki M., *W trosce o wychowanie w szkole*, Kraków 2009.
- Majewski M., *Pedagogiczno-dydaktyczne wartości katechezy integralnej*, Kraków 1995.
- Majewski M., *Przemiany autorytetu*, w: *Formacja katechetów*, red. M. Majewski, Kraków 1990, s. 155–197.
- Mendyk M., *Katecheta – nauczyciel, wychowawca, świadek. Jego misja w warunkach nowej ewangelizacji*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 6 (2007) nr 1 (10), s. 105–119.
- Misiewicz J., *Tożsamość katechety a skuteczność przepowiadania wiary*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 5 (1997) nr 2, s. 115–120.
- Paccini C., Troisi S., *Przyszliśmy na świat, by nigdy już nie umrzeć*, Warszawa 2016.
- Panuś T., *Katecheza jako szansa formowania współczesnej młodzieży*, „Polonia Sacra” 20 (2016) nr 4 (45), s. 25–40.
- Panuś T., *Przekaz treści religijnych w pluralistycznym społeczeństwie – Międzynarodowe Sympozjum Katechetyczne w Słowenii*, „Katecheta” 2004 nr 2, s. 72–79.
- Panuś T., *Wyzwania stojące przed wychowaniem młodzieży. Analiza problemu w świetle metody JOC*, „Katecheta” 2001 nr 4, s. 20–29.
- Potocki A., *Ewangelizacja w katechezie i kłopoty z autorytetem*, w: *Ewangelizować czy katechizować?*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2002, s. 73–87.
- Pyka M., *Jestem za katechezą w szkole. Kilka rad (nie)zmęczonego katechety*, „Civitas Christiana” 2013 nr 3-4, s. 40, <http://e-civitas.pl/jestem-za-katecheza-w-szkole-kilka-rad-niezmeczonego-katechety> (14.04.2020).
- Rusak A., *Kilka rad dla zmęczonego katechety*, „Pastores” 16 (2002) nr 3, s. 51–59.
- Sławiński H., *Kontekstualne uwarunkowanie głoszenia katechez do młodzieży*, „Pro Musica Sacra” 13 (2015), s. 53–69.
- Słownik łacińsko-polski*, t. 1–5, red. M. Plezia, Warszawa 1959–1979.
- Stala J., *Umiejętność działania nauczyciela religii i katechety. Kierunki formacji kształtowania umiejętności pedagogiczno-katechetycznych*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 10 (2011), s. 161–170.
- Szpet J., *Wiara jako pierwszorzędny cel katechezy*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 1 (2014), s. 101–117.
- Tomasik P., *Pedagogika wobec kryzysu wychowania*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 11 (1998), s. 287–318.
- Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, t. 1–6, red. S. Dubisz, Warszawa 2003–2020.

Zellma A., *Autorytet katechety w kulturze „instant”*, w: *Dzisiejszy katecheta, stan aktualny i wyzwania*, red. J. Stala, Kraków 2002, s. 266–280.

Zimny J., *Rola autorytetu w procesie wychowania młodego pokolenia*, „*Pedagogika Katolicka*” 2011 nr 8 (1), s. 20–30.